

Д-р Едуард Маринов*

ВЪТРЕШНООБЩНОСТНАТА ТЪРГОВИЯ КАТО ПОКАЗАТЕЛ ЗА ЕФЕКТА НА ИНТЕГРАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ НА ПРИМЕРА НА РЕГИОНАЛНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ОБЩНОСТИ В АФРИКА

Анализирани са динамиката и основните тенденции във вътрешнообщностната търговия на африканските държави и регионални икономически общности. Изследвани са основните импортни и экспортни дестинации във вътрешнообщностен аспект и са изведени тенденциите при вноса и износа на африканските държави и РИО през периода 2003-2012 г. На тази база е направен опит да се оцени осъществяването на потенциалните ползи от интеграционните процеси.

JEL: F15; N77

Африканските държави и техните регионални икономически общности (РИО) се опитват да постигнат интеграция чрез свободна търговия, създаване на митнически съюзи и организиране на общи пазари. Крайната цел е обединяването на тези интеграционни общности в Африкански вътрешен пазар и изграждането на работеща Африканска икономическа общност (АИО), в която да действат общи за целия континент икономическа, парична, социални и секторни политики. Чрез създаването на такъв пазар континентът би засилил икономическата си независимост и би подобрил положението си по отношение на глобалната икономика.

Във връзка с това африканските държави и институциите на интеграционните им образувания трябва да разширят обемите на търговските потоци общо и помежду си, използвайки средствата на търговската либерализация. Необходимо е да се установят действащи зони за свободна търговия и митнически съюзи с помощта на общи стратегически действия за премахване на тарифните и нетарифните ограничения пред търговията и чрез възприемане на обща митническа тарифа спрямо трети страни.

Търговията има основен принос за приходите на повечето развити и развиващи се държави. Тя им позволява да се специализират и да изнасят стоки, които произвеждат по-евтино, за сметка на такива, които могат да внасят на по-ниски от собствените им производствени цени. Международната търговия е и начин за придобиване на материални активи, оборудване, суровини и преработени изделия, които имат критично значение за икономическия растеж. Търговията е една от основните движещи сили на растежа и средство за постигане на развитие, поради което премахването на пречките пред нея само би допринесло за увеличаването на положителните ѝ ефекти. Това са причините свободната търговия да се разглежда като важен инструмент за преодоляване на подобни пречки и за насърчаване на по-високи нива на взаимнообмен в африканските държави.

* ИИИ при БАН, секция „Международна икономика“, eddie.marinov@gmail.com

Сега в Африка съществуват 16 РИО, като изследването обхваща тези от тях, признати от Африканския съюз за изграждащи блокове на АИО¹ – Общността на Сахел-сахарските държави (CEN-SAD), Общия пазар на Централна и Южна Африка (COMESA), Източноафриканската общност (EAC), Икономическата общност на централноафриканските държави (ECCAS), Икономическата общност на западноафриканските държави (ECOWAS), Междуправителствения орган за развитие (IGAD) и Южноафриканската общност за развитие (SADC).²

Времевият период на изследването е десетгодишен – 2003-2012 г.³ Данните за външната търговия са от Direction of Trade Statistics на Международния валутен фонд и са за внос CIF и износ FOB в USD на отделните държави по текущи цени. Няма данни за търговията на Ботсуана, Еритрея, Лесото, Намибия и Свазиленд - общият обем на търговията на посочените държави е 2,5% от този на Африка, като единствено за SADC процентът на липсващите данни е по-висок – 7,6. Всички дялове, темпове на растеж и общият обем на търговията, както и общите данни за регионалните общности са изчислени от автора на базата на данните за вноса и износа на разглежданите държави.

Основната цел е на базата на динамиката на стойността и обемите на вътрешнообщностната търговия да се докаже, че в случая на африканските РИО съществува връзка между етапа на интеграция между държавите-членки (т.е. доколко задълбочен е интеграционният процес) и стойността и дела на вътрешнообщностната търговия (т.е. доколко ефективно се използват позитивните ефекти на регионалната интеграция). Тук обаче нямаме амбицията формално да се демонстрира силата или посоката на тази причинно-следствена връзка, а само да се покаже нейното наличие в африканските РИО.

Процесът на регионална икономическа интеграция в Африка

Въпреки че е заявена от държавните и правителствените ръководители цел още от времето на получаване на независимост в средата на XX век, процесът на политическа интеграция в Африка напредва бавно, главно поради отсъствието на политическа воля от страна на африканските държави. В областта на икономическата интеграция, която е с много по-кратка история, постигнатите успехи, макар и недостатъчни спрямо заявените цели, са значително повече.

Договорът за създаване на Африканска икономическа общност (ДАИО) като част от Африканския съюз (АС) е приет през 1991 г. и влиза в сила от 1994 г.

¹ За информация за държавите, членуващи в отделните РИО вж. Приложението.

² Тъй като Магребският съюз (UMA) де факто не е част от АИО (защото все още не е подписал Протокола за отношенията между АИО и РИО), въпреки че официално е признат за такъв, той няма да бъде разглеждан тук.

³ За IGAD няма да бъде вземана предвид 2012 г., тъй като в статистиката на МВФ не могат да се намерят данни за получилия през 2011 г. пълна независимост Южен Судан - той е най-големият износител на горива в общността и подари липсата на данни се получава изкривяване от близо 10 млрд. USD, като 90% от това изкривяване е при износа.

Той се основава на интеграционния подход, зависещ до голяма степен от успеха на интеграцията в рамките на регионалните интеграционни общности. В Договора е заявено изрично, че АИО ще бъде формирана на базата на координиране и постепенна интеграция на дейностите на РИО, които са определени като изграждащите блокове на Общността. Предвидени са шест етапа, които трябва да бъдат изпълнени постепенно в рамките на 34 години (ДАИО, чл. 6). Идеята на етапния подход е, че най-напред интеграцията трябва да се осигури на регионално ниво чрез създаването и укрепването на регионални интеграционни общности, които в определен момент ще се слейт в АИО.

Първият етап, който е трябвало да продължи до 1999 г., включва укрепването на съществуващите РИО и формирането на нови, където няма такива (ДАИО, чл. 6). Когато Договорът влиза в сила, в Африка вече функционират Маргребският съюз, Общият пазар на Източна и Южна Африка, Икономическата общност на западноафриканските държави, Икономическата общност на централноафриканските държави и Южноафриканската общност за развитие, които обхващат всички държави на континента. До 2001 г. Общото събрание на АС приема още три общности – Междуправителственият орган за развитие, Общността на Сахел-Сахарските държави и Източноафриканската общност, а през 2006 г. е взето решение да не се признават повече РИО като изграждащи блокове на АИО. Поради дългогодишната пасивност на Магребския съюз в дейностите и инициативите на АИО от 2012 г. АС не го разглежда като блок на Общността.

Вторият етап е с продължителност 8 години (до 2007 г.) и има за цел РИО да намалят или да премахнат митата, квотите и другите ограничения пред вътрешнообщностната търговия. Освен това се предвижда интегриране на политиките в областта на търговията, финансите, транспорта, комуникациите, промишлеността и енергетиката, както и координиране и хармонизация на дейностите на съществуващите общности (ДАИО, чл. 6). Въпреки предизвикателствата на този етап от създаването на АИО се отчита напредък в усилията на РИО за изпълнение на изискванията и укрепването на множество сектори в тях.

Третият етап (със срок до 2017 г.) предвижда премахване на търговските ограничения чрез създаване на зони за свободна търговия (ЗСТ) в РИО и въвеждане на общи митнически тарифи чрез изграждане на митнически съюзи (МС). Почти всички РИО са завършили този етап с изключение на UMA, IGAD и CEN-SAD, а през 2005 г. ЕАС е създадена като МС. Напредъкът в осъществяването на третия етап е задоволителен, макар че за общностите, които не са постигнали предвидените цели в период на относително спокойствие (например UMA), бъдещото им реализиране би могло да бъде затруднено поради наличието на конфликти.

Четвъртият етап (със срок до 2019 г.) е създаването на Африкански митнически съюз чрез хармонизиране на общите митнически тарифи на всички РИО. Като стъпка към постигането на тази цел може да се отбележи фор-

мирането на тристранната зона за свободна търговия (ЗСТ) между COMESA, SADC и EAC през 2008 г., с която трите общности премахват търговските бариери помежду си (ECA, 2010, p. 10).

По отношение на *петия и шестия* етап – изграждането на Африкански общ пазар и на континентален икономически и паричен съюз, засега няма прогрес. Сроковете за осъществяването им са съответно 2023 и 2028 г.

Седемте РИО, припознати от АС като стълбове за изграждането на АИО, са на различен етап от интеграционния процес – някои от тях все още не могат да организират зони за свободна търговия и остават само с частични споразумения за преференциална търговия (СПТ) (CEN-SAD, ECCAS, IGAD), при други ЗСТ са действащи, с поети ангажменти за развиването им в митнически съюзи, като на места те вече са частично функциониращи (COMESA, SADC), в ECOWAS действа почти пълна митническа тарифа, а в EAC, създадена като митнически съюз, е налице почти изцяло работещ общ пазар (ОП) (табл. 1).

Таблица 1

Изграждащи блокове на АИО – общи показатели (2012 г.)

Показатели	CEN-SAD	COMESA	EAC	ECCAS	ECOWAS	IGAD	SADC
Етап в интеграционния процес	СПТ	ЗСТ	ОП	СПТ	МС	СПТ	МС (частичен)
Страни-членки	23	19	5	10	15	7	15
Най-слабо развити д-ви	16	11	5	6	12	6	8
Територия (млн. кв. км)	13 427	11 603	1823	6640	5115	5210	9862
Територия (% от Африка)	50,9	38,6	6,1	22,0	13,9	17,3	32,8
Население (млн.)	508	459	149	121	340	226	286
Население (% от Африка)	53,5	42,9	13,6	13,3	14,1	20,4	27,0
Гъстота на населението	37,8	39,5	81,5	18,2	66,4	43,3	29,0
Заетост	33,1	38,0	43,3	38,3	33,4	40,1	36,7
БВП (млн. USD)	934 084	577 740	98 396	200 737	419 150	166 164	648 253
БВП (USD на човек)	1838,4	1259,6	662,1	1662,6	1233,9	736,4	2269,6
БНД (млн. USD)	891 064	561 737	94 761	173 503	392 322	160 629	624 503
Търговия (млн. USD)	562 755	303 298	50 735	171 910	267 585	61 006	421 429
Търговия (% от Африка)	45,8	24,7	4,1	14,0	21,8	5,0	34,3
Внос (% от БВП)	29,7	29,9	36,7	24,8	26,5	27,5	33,0
Износ (% от БВП)	30,5	22,6	14,9	60,8	37,3	9,2	32,0
Търг. баланс (млн. USD)	7609	-41 868	-21 473	72 298	45 414	-30 318	-6370

Източник: World DataBank, UNcomtrade и собствени изчисления на базата на данни за отделните държави.

Твърде големите различия между държавите в рамките на *Общността на Сахел-сахарските държави (CEN-SAD)* като БВП на човек от населението, както и като общо икономическо състояние (БВП, БНД) и население не са обнадеждаващи относно успешното развитие на интеграционните процеси. Това заключение се подсилва и от факта, че страните в рамките на общността демон-

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

стрират коренно различна степен на интегрираност в международната търговия и отвореност на икономиките си. Освен това CEN-SAD е донякъде обременена и от големите различия в културно-историческото развитие на държавите в нея. Изводът за слабите перспективи пред развитието и задълбочаването на интеграцията се потвърждава и ако общността се оцени на базата на комбинацията от политически и икономически фактори, тъй като освен липсата на политическа воля членството на всички страни в други, в повечето случаи по-развити интеграционни общности само подчертава разликите в икономическите им цели.

Общият пазар на Централна и Южна Африка (COMESA) няма особено голям потенциал за успех на интеграционния процес поради значителните разлики в стойностите на БВП на човек от населението. Доказателство за този извод е и размерът на държавите – както като население, така и икономически. Различна е също степента на отвореност на членуващите в COMESA страни към търговията и на интеграция в международната търговия. Това е предпоставка за различните ползи от интеграцията за всяка от тях, което е сериозна бариера пред задълбочаването и развитието на този процес. Възможностите за успех на интеграцията в рамките на COMESA са слаби, тъй като целите на отделните държави са близки, но не и еднакви, а политическата воля за осъществяването им не може да се оцени като силна.

В *Източноафриканската общност (EAC)* интеграционните процеси са най-задълбочени и се развиват най-добре. Това потвърждава хипотезата, че страни със сходен БВП на човек от населението имат по-големи шансове за успех на интеграцията помежду им. Същевременно държавите от общността са близки и като културно-историческо наследство, което още повече подпомага интеграционния процес. EAC е единствената РИО в Африка, в която държавите имат идентични икономически цели и силна политическа воля за постигането им. За това свидетелства и фактът, че с малки изключения заявените политически и икономически цели се изпълняват в срок.

Икономическата общност на централноафриканските държави (ECCAS) може би най-ясно демонстрира доколко размерът на държавите има значение за интеграционния процес. Разликите в размера (и физически, и демографски, и икономически) са толкова големи, че процесът на интеграция в общността е почти спрял. За това допринасят и многобройните конфликти в региона през последните години, които изместват вниманието на правителствата от постигането на икономическите цели на интеграцията към превръщането на ECCAS в по-скоро мироопазваща организация и форум за преговори. Пренасочването на политическите усилия и отдалечаването от икономическите цели дава малко потенциални възможности за успех.

Въпреки че държавите в *Икономическата общност на западноафриканските държави (ECOWAS)* трудно могат да се окачествят като еднотипни както като размер (население, БВП на човек), така и като търговски характеристики, процесът на интеграция в общността е един от най-динамично развиващите се в

Африка. Макар че са налице някои забавяния, и тук, както в случая на ЕАС, има силна политическа воля за постигане на поставените цели, което спомага за задълбочаването на интеграционните процеси въпреки езиковите и историческите различия между отделните страни.

Общо държавите от *Междуправителствения орган за развитие (IGAD)* са доста затворени и неинтегрирани в международната търговия, но за разлика от ECCAS те са съотносими от гледна точка на размера на икономиките. Независимо от това и тук интеграционният процес, общо взето, е спрял. Причината е, че страните-членки на IGAD са част от по-развити интеграционни общности – COMESA и ЕАС, което отслабва политическата воля за интеграция. Оттук следва изводът, че може би най-важният фактор в това отношение при развиващите се страни е именно политическата воля. Липсата на такава и участието на държавите в други общности с различни цели и степен на развитие са основните причини, поради които IGAD има малък потенциал за задълбочаване и разрастване на интеграционните процеси.

В рамките на *Южноафриканската общност за развитие (SADC)* има повече държави, които се намират на относително по-висок стадий на икономическо развитие (сравнимо с другите РИО). Това, както и обстоятелството, че двете най-големи икономики (ЮАР и Ангола) произвеждат взаимно необходими продукти, са добри предпоставки за задълбочаването на интеграционните процеси. Голямо значение има и общото културно-историческо наследство, най-вече от гледна точка на административната и институционалната култура. Стабилното развитие на интеграционния процес в рамките на SADC не потвърждава хипотезите за зависимостта между размера на интегриращите се държави (като икономики и население), както и между еднотипността на характеристиките на потребление (БВП на човек) и успеха на интеграцията. Държавите в тази общност имат близки икономически цели и силна политическа воля за осъществяването им, което ѝ дава висок потенциал по отношение на възможностите за постигане на положителни резултати на интеграционната схема.

Общи тенденции в структурата на търговията на РИО в Африка

Общият стойностен обем на износа на Африка за 2012 г. е 637 млрд. USD, а на вноса – 527 млрд., като нарастването и на двете стойности за периода е почти едно и също – малко под 3 пъти, или със среден годишен ръст от 15%. Основните експортни стоки на континента са горивата и минералите – с 2/3 дял в износа, като около 85% от тях са горива. Най-висок е средният годишен ръст при износа на горива (19%) - стойността нараства над 4 пъти за периода 2003-2012 г. Те са и главната причина за положителното търговско салдо на континента, тъй като освен при тях от избраните стоки само при облеклата има позитивно, макар и малко, изменение (2,5 млрд. USD). Африка е силно зависима от вноса на обработени изделия, който е близо 2/3 от общия внос, а почти половината от него е внос на машини и оборудване (48%). Наблюдава се положителна тенденция – вносът на промишлени стоки, машини и оборудване нараства по-бавно от общия

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

(съответно 13 и 12% среден годишен ръст). Текстилните изделия и облеклата заемат сравнително малък дял от търговията на континента – под 2%. При тях се отчита най-слабо повишение (съответно 5 и 9% средногодишно), като износът расте значително по-бавно от вноса (с над 5 процентни пункта и за двете групи продукти).

Силната зависимост на Африка от суровините като основен източник на приходи от износа продължава да съществува и през последното десетилетие – тя е по-голяма, отколкото във всички останали развиващи се региони. Нестабилността на цените на суровините, произтичаща от шокове на предлагането, е причина за намаляване на доходите, инвестициите и темпа на растеж и за увеличаване на задлъжнялостта и бедността в Африка. Относително еднотипната стокова структура на износа на африканските държави свидетелства за липсата на значимо икономическо реструктуриране, и то не само през последното десетилетие, а през целия постколониален период.

Доказателство за слабата диверсификация на износа на африканските държави е фактът, че в едва 14 от тях най-търгуваните три продукта заемат под половината на износа, а само в 4 страни – Уганда, Тунис, Мароко и Мадагаскар, този дял е под 1/3. За сметка на това в 17 държави топ три продуктите заемат над 80% от износа, а в 9 – над 94%.⁴

Повечето от стоките, търгувани от африканските регионални интеграционни общности, имат ниска добавена стойност и включват основно суровини (най-вече горива и земеделска продукция). Африка внася обработени изделия от държави извън континента, като по този начин подкрепя тяхната индустриализация вместо своята. Във всички регионални общности се наблюдават сходни тенденции, които са характерни за целия континент – износ на суровини и внос на промишлени стоки, и то едни и същи. Това показва, че тези общности не осъществяват ползите от икономическата интеграция в търговията със стоки от гледна точка на възможностите за реструктуриране на икономиките така, че да се използват сравнителните им предимства.⁵

Основните търговски потоци на африканските държави и РИО са силно зависими от историческите им връзки с останалия свят и особено с Европа. Над 80% от износа на страните в Африка са насочени към пазари извън континента, подобен е и делът на вноса, идващ от външни източници.

Най-големият търговски партньор на африканските държави е ЕС, но за целия изследван период делът му в търговията намалява от 48 на 33%. Въпреки

⁴ Това са Алжир, Конго, Еритрея, Екваториална Гвинея, Габон, Гвинея-Бисау, Либия, Ангола и Южен Судан, като в последните две страни най-търгуваният продукт (суров нефт и при двете) е с дял от 98 - 99% от износа.

⁵ За подробно изследване на стоковата структура на търговията на РИО в Африка и процесите на промяната в производствените структура и на диверсификацията на производството и търговията и влиянието им върху интеграционните процеси вж. *Маринов, Е.* (2013). Стокова структура на външната търговия на регионалните интеграционни общности в Африка. – Икономическа мисъл, N 4, с. 117-134.

че като обем търговията нараства от 170 до 400 млрд. USD, средногодишният ръст е с 5 процентни пункта по-нисък от средния за континента (съответно 9,9 и 14,6%). Вносът от ЕС се повишава с 1 процентен пункт по-бавно от износа, като търговският баланс е положителен за целия период и отбелязва ръст от близо 35 млрд. USD, достигайки 47 млрд. USD през 2012 г. За същата година стойностите на вноса и на износа са съответно 176 и 224 млрд. USD, като увеличението за периода 2003-2012 г. е съответно с 97 и 132 млрд. USD. Единственият момент през изследвания период, в който делът на вноса и износа се запазва, е през кризисните за света 2008 и 2009 г. (около 40%). През следващата година обаче, когато започва суверенната криза в ЕС, и двете стойности намаляват с по 5 процентни пункта и до края на периода нивата им достигат съответно 32 и 34%.

Най-висок ръст за разглеждания период бележи търговията с Китай (10 пъти, 180 млрд.), като за 2012 г. достига 198 млрд. USD. И тук вносът се увеличава по-бавно от износа – с 5 процентни пункта средногодишно (респ. със 75 и 105 млрд. USD), а стойностите за 2012 г. са съответно 85 и 113 млрд. USD. Ръстът и на вноса, и на износа е постоянен за целия изследван период – и като стойности, и като дял от търговските потоци, който през 2012 г. достига съответно до 15 и 17%. През този период салдото на Африка с Китай се характеризира с някои особености – за 2003-2010 г. то е почти нулево (с положителни и отрицателни стойности до 5 млрд. USD), а през 2011 г. нараства рязко, за да достигне положително измерение от 28 млрд. USD през 2012 г.

Делът на вътрешноконтиненталната търговия в Африка през целия период остава почти непроменен (9-10%), достигайки до 120 млрд. USD за 2012 г. Тук вносът и износът са доста балансираны както като стойност – съответно 62 и 58 млрд. USD, така и като ръст, макар че вносът се увеличава малко по-бързо от износа – съответно 28 и 32% средногодишно (стойности, близки до средния ръст по двата показателя за общата търговия на континента). До 2009 г. вкл. салдото е отрицателно (1-4 млрд. USD), а от 2010 г. се отчита положително измерение от около 4 млрд. USD за всяка година.

С 4 процентни пункта намалява и делът на търговията със САЩ, достигайки до 8,4% за 2012 г. Това се дължи най-вече на промяната в дела на износа – от 18% през 2003-2004 г., през 21% за 2004-2006 г., до само 10% през 2012 г., който общо е по-голям от този на вноса (около 6% за целия период). Докато вносът се е увеличил от 10 на 33 млрд. USD, ръстът при износа е от 34 до 69 млрд., като за 2006-2008 и 2009-2010 г. стойността му е значително по-висока (84-97 млрд. USD, достигайки 112 млрд. през 2008 г.). Търговският баланс е положителен през целия период, като за 2008 г. той е 89 млрд. USD, но през 2012 г. спада до 35 млрд. Средногодишният темп на нарастване на търговията е 9,6%, а вносът се повишава с 5 процентни пункта по-бързо, отколкото износа.

Сериозно се увеличава и търговията с Индия – от 7 до почти 70 млрд. USD. Тук износът нараства със 7 процентни пункта средногодишно по-бързо от вноса (стойностите са съответно 42 и 28 млрд. USD). Това се отразява и върху търговския баланс, който от минимални отрицателни нива за 2003-2005

достига до плюс 14 млрд. за 2012 г. Делът на търговията с Индия се повишава от 2 до 6%, като до 2005 г. износът е с двойно по-нисък дял от вноса, а през следващите години се изравнява и дори го задминава - през 2012 г. те са съответно 5,1 и 6,5% от общите внос и износ на континента.

Търговията с Япония и Русия заема относително по-малък дял от общите търговски потоци на континента (респ. 3 и 1%) - стойностите на вноса са съответно 13 и 10 млрд. USD, а на износа – 21 и 2,5 млрд. Трябва да се отбележи, че износът към Индия нараства почти толкова бързо, колкото този към Китай – 33% средногодишно, като салдото достига до близо 14 млрд. USD, докато при Русия то е с отрицателна стойност от 7 млрд.

Общата стойност на търговията с останалия свят се повишава с темп, близък до средния за континента, и през 2012 г. достига съответно до 146 и 120 млрд. USD за вноса и износа. За целия период делът на търговията е около 20%, като при вноса той е със 7-8 процентни пункта по-висок, отколкото при износа (съответно 23-26 и 16-19%), но през 2006-2008 г. разликата се увеличава до 11 процентни пункта.

Основните тенденции, характерни за всички РИО, са пренасочването на търговските потоци от ЕС и САЩ към Китай и Индия, макар че почти навсякъде ЕС запазва лидерската си позиция. При някои РИО това се отразява повече върху износа (ECCAS, SADC), при други – върху вноса (CEN-SAD, EAC, ECOWAS), а при трети – еднакво силно и върху двата показателя (COMESA, IGAD). Забелязва се спад в търговията през годините на кризата (2009-2010), който обаче впоследствие е наваксан. В общи линии нарастването на стойността на търговията на всички РИО с всички основни търговски партньори през 2012 г. е по-голямо от средното за света.⁶

Вътрешнообщностна търговия

Целта на икономическата интеграция е създаването на по-голям пазар, на който факторите на производството се използват по-ефективно и където страните-членки извличат повече ползи от търговията помежду си. Показател за успеха на дадена интеграционна схема е нарастването на обема на вътрешнообщностните търговски потоци. То показва доколко са ефективни режимите за либерализация на търговията вътре в общността, до каква степен самата интеграция допринася за развитието на страните-членки и колко и какви са реализираните ползи от създаването на търговия и отклоненията в нея. Затова тук ще бъде анализирана подробно вътрешнообщностната търговия на конкретните регионални икономически общности в Африка, които са признати за изграждащи блокове на АИО – като принос на отделните страни-членки на съответните РИО и като тенденции през периода 2003-2012 г.

⁶ За подробно изследване на географската структура на търговията на РИО в Африка вж. Маринов, Е. (2014). Географска структура на международната търговия на регионалните икономически общности в Африка. – Икономически изследвания, кн. 2, с. 69-98.

Общност на Сахел-сахарските държави (CEN-SAD)

През периода 2003-2012 г. делът на вътрешнообщностната търговия тук остава, общо взето, еднакъв – около 6%, като за 2012 г. той е 6,6%. Няма съществено изменение и при вноса, и при износа – съответно 6,2 и 6,9% през 2012 г., като и двата показателя нарастват с по 15,5% средногодишно, за да достигнат нива от 18 и 19 млрд. USD (табл. 2).

Таблица 2

Вътрешнообщностна търговия на CEN-SAD

Страни	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2012 г. (млн. USD)	Дял от национал- ната търговия (%)
Общо	5215	19 283	6,9 [*]	15,6	4994	18 112	6,2 [*]	15,4	37 395	6,6 [*]
Бенин	193	220	3,0	13,1	49	145	0,8	12,8	730	9,9
Буркина Фасо	348	449	4,3	10,0	278	122	0,7	-8,8	942	33,7
Гамбия	74	103	0,7	7,1	1	4	0,0	17,7	141	13,3
Гана	856	1042	16,3	15,5	144	462	2,6	13,8	3602	13,5
Гвинея-Бисау	60	40	0,4	1,8	13	67	0,4	20,2	137	27,7
Джибути	6	10	0,8	42,9	125	426	2,4	14,6	581	14,3
Египет	113	143	3,2	20,9	370	2899	16,0	25,7	3523	3,4
Кот д'Ивоар	601	1065	14,8	18,9	961	2720	15,0	12,3	5583	27,8
Либерия	37	60	0,6	14,3	10	45	0,2	18,2	167	1,1
Либия	564	501	15,6	20,5	421	1070	5,9	10,9	4083	5,4
Мали	299	428	4,3	12,1	12	29	0,2	10,0	864	29,4
Мароко	306	318	4,9	13,3	249	1058	5,8	17,4	1999	3,2
Нигер	171	154	2,3	11,1	82	212	1,2	11,1	654	34,6
Нигерия	355	759	8,9	19,2	1100	5516	30,5	19,6	7233	4,6
Сенегал	441	518	5,5	10,3	364	759	4,2	8,5	1822	18,0
Сиера Леоне	53	62	0,6	8,9	2	9	0,1	19,9	124	5,2
Сомалия	0	1	0,1	64,0	6	21	0,1	14,9	42	2,0
Судан	126	211	3,6	20,9	69	193	1,1	12,1	885	6,2
Того	83	96	1,6	15,9	236	441	2,4	7,2	753	7,7
Тунис	491	587	7,6	12,9	489	1885	10,4	16,2	3352	8,3
ЦАР	7	8	0,1	13,7	2	6	0,0	16,1	28	5,3
Чад	18	27	0,4	18,3	9	14	0,1	5,1	94	2,2

* От общата търговия на РИО.

Забележка: Няма данни за Еритрея (дял от общата търговия 0,3%).

Източник: IMF DOTS и собствени изчисления.

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

Най-голям принос във вътрешнообщностната търговия на CEN-SAD имат Нигерия (19%), Кот д'Ивоар (15%), Мали, Гана, Египет и Тунис (по около 10%), като общо тези 6 държави осъществяват около 3/4 от цялата вътрешнообщностна търговия. Водещо място при вноса заемат Нигерия, Египет и Кот д'Ивоар (общо 60%), а при износа – Гана, Либия и Кот д'Ивоар (общо 47%). Интересно е, че делът на Нигерия във вноса е над 30% и само 9% от износа, като общият търговски баланс на търговията на страната с останалите държави от CEN-SAD е около минус 4 млрд. USD. Най-бързо расте обемът на търговията на Египет (29,4% средногодишно), Сомалия (22%), Либия (20%), Мароко и Джибути (17%), а най-бавно – в Буркина Фасо и Гамбия (под 4%).

Въпреки че Нигерия има най-голям принос във вътрешнообщностната търговия (7,2 млрд. USD за 2012 г.), нейният дял от общата търговия на страната е доста нисък – едва 4,6%. В 9 от държавите-членки този дял е над средното за континента, като най-висок е в Нигер (35%), Буркина Фасо (34%), Мали, Кот д'Ивоар и Гвинея-Бисау (28-29%) – всички те членуват и в ECOWAS, и в едната от паричните зони в него (Западноафриканския икономически и паричен съюз).

CEN-SAD не успява да осъществи потенциалните ползи от интеграцията от гледна точка на вътрешнообщностната търговия. Въпреки че е над 2/3 от цялата търговия с Африка, търговията на страните-членки помежду им остава относително слаба, като освен това няма тенденция да нараства. Това показва, че политиките за либерализация на търговията на общността не се прилагат или са неефективни. Повечето от държавите, които имат голям дял на търговията с останалите членки на CEN-SAD, членуват и в други регионални интеграционни общности (ECOWAS, COMESA), в които интеграционните процеси са по-задълбочени, и търгуват основно с партньорите си в тях.

Общ пазар на Централна и Южна Африка (COMESA)

Тук обемът на вътрешнообщностната търговия за разглеждания период се увеличава 5 пъти, а делът ѝ – с 2 процентни пункта, достигайки 7% (вж. табл. 3). Със същата промяна и стойности са както вносите, така и износите, като и двата показателя нарастват с около 19% средногодишно – съответно със 7,5 млрд. и 8,5 млрд. USD. И в тази РИО вътрешнообщностната търговия е над половината от вътрешноконтиненталната (53%).

Около 2/3 от вътрешнообщностната търговия през 2012 г. реализират Замбия (17%), Египет (16%), ДР Конго (15%) и Кения (13%). Египет, Кения и Замбия са най-активни при вноса (общо 62%), а Замбия, ДР Конго и Либия – при износа (общо 47%).

Най-бързо се повишава вътрешнообщностният внос на ДР Конго (55%), където обемът на търговията от 170 млн. през 2003 г. се повишава до близо 3 млрд. USD през 2012 г., както и Сейшелските острови (69%), Замбия, Египет и Бурунди (по около 30% средногодишно). В няколко държави се наблюдава спад, като той е най-голям в Джибути (близо 5 пъти), която е и единствената държава

ва в общността, където обемът на търговията намалява – от 205 млн. USD през 2003 г. на 136 млн. през 2012 г. При износа най-съществено средногодишно увеличение се наблюдава в Зимбабве (42%), Либия (32%), ДР Конго (31%), Замбия (24%) и Кения (19%).

Най-много ползи от интеграционния процес (като дял на вътрешнообщностната от националната търговия) извличат Руанда (38%), Уганда и Бурунди (по 26%), Замбия и ДР Конго (по 25%).

Таблица 3

Вътрешнообщностна търговия на COMESA

Страни	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2012 г. (млн. USD)	Дял от национал- ната търговия (%)
Общо	2203	10 890	6,9 [*]	19,4	2004	9403	7,1 [*]	18,7	20 292	7,0 [*]
Бурунди	42	139	1,3	14,1	3	31	0,3	28,6	170	25,9
Коморски о-ви	13	27	0,2	8,8	1	1	0,0	2,8	28	9,3
ДР Конго	145	1661	15,3	31,1	25	1285	13,7	54,7	2946	24,5
Джибути	141	123	1,1	-1,5	64	13	0,1	-16,1	136	3,3
Египет	225	835	7,7	15,7	237	2480	26,4	29,8	3315	3,2
Етиопия	116	325	3,0	12,1	130	100	1,1	-2,9	425	4,3
Кения	155	714	6,6	18,5	810	1823	19,4	9,4	2537	10,8
Либия	126	1576	14,5	32,4	35	153	1,6	18,0	1729	2,3
Мадагаскар	69	202	1,9	12,7	52	38	0,4	-3,3	240	5,6
Малави	74	299	2,7	16,8	59	190	2,0	13,8	490	17,8
Мавриций	93	155	1,4	5,9	149	216	2,3	4,2	371	5,1
Руанда	123	476	4,4	16,2	3	121	1,3	52,0	598	38,4
Сейшелски о-ви	14	43	0,4	13,4	0	39	0,4	68,8	82	5,8
Судан	202	782	7,2	16,2	96	381	4,0	16,5	1163	8,1
Уганда	379	973	8,9	11,1	142	587	6,2	17,1	1560	26,5
Замбия	257	1873	17,2	24,7	88	1503	16,0	37,0	3376	24,7
Зимбабве	29	687	6,3	42,1	109	441	4,7	16,8	1127	16,7

* От общата търговия на РИО.

Забележка: Няма данни за Еритрея и Свазиленд (дял от общата търговия съответно 0,5 и 1,3%).

Източник: IMF DOTS и собствени изчисления.

Делът на вътрешноконтиненталната търговия в COMESA все още е нисък, но показва постоянна тенденция към повишение, която е по-бърза от средното нарастване на обема на търговските потоци за общността. Очевидно

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

е влиянието на задълбочаването на интеграционния процес - над половината от увеличаването на обема на вътрешнообщностната търговия се осъществява след 2009 г., когато в COMESA започва частично да действа митнически съюз.

Източноафриканска общност (ЕАС)

Въпреки че е най-малката РИО като обем на търговските потоци, общността е лидер в Африка по отношение на дела на вътрешнообщностната търговия – 11,1% през 2012 г. За разглеждания период обаче тук се отчита спад от 3,6 процентни пункта. Особено висок е делът на вътрешнообщностния внос – почти 1/5, докато износът заема едва 8% и при него намалението спрямо 2003 г. е по-голямо – с 3 процентни пункта. За разлика от останалите РИО обаче в ЕАС стойността на вътрешнообщностната търговия се увеличава по-бавно от общата (съответно 2 и 3 пъти), а от своя страна вносът расте с по-слаби темпове от износа – съответно 11,6 и 14,1% средногодишно (табл. 4).

Таблица 4

Вътрешнообщностна търговия на ЕАС

Страни	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2012 г. (млн. USD)	Дял от национал- ната търговия (%)
Общо	787	2582	8,0*	14,1	879	2355	19,8*	11,6	4937	11,1*
Бурунди	51	147	5,7	12,5	3	16	0,7	20,7	163	25,0
Кения	32	359	13,9	30,9	711	1567	66,5	9,2	1926	8,2
Руанда	118	495	19,2	17,3	1	29	1,2	41,6	524	33,6
Танзания	218	636	24,6	12,6	48	325	13,8	23,7	961	7,5
Уганда	369	944	36,6	11,0	115	418	17,7	15,4	1362	23,1

*От общата търговия на РИО.

Източник: IMF DOTS и собствени изчисления.

Най-голям дял от вътрешнообщностната търговия има Кения (39%), следвана от Уганда (28%) и Танзания (19%). Най-активно с останалите страни-членки търгуват Уганда и Руанда. Съпоставено с дела им в общата търговия на ЕАС, Уганда осъществява 16% от търговията на РИО и 28% от вътрешнообщностната, а Руанда – респ. 4 и 11%. Кения реализира две трети от вноса в общността, а най-големите износители са Уганда (36,6%), Танзания (24,6%) и Руанда (19,2%). Най-висок ръст при вноса отчита Руанда (42% средногодишно), а при износа – Кения (31%).

Лидери по отношение на дела на вътрешнообщностната търговия спрямо общата са Руанда (33,6%), Бурунди (25%) и Уганда (23,1%), докато в по-големите и по-отворени икономики на Танзания и Кения той е едва около 8%.

ЕАС е общността, в която интеграционният процес е най-задълбочен – създадена като митнически съюз, тя е единствената, където има действащ общ пазар. Това проличава от по-високите нива на вътрешнообщностна търговия в сравнение с останалите РИО. Намалването на нейния дял е свързано най-вече с факта, че със създаването на тристранната зона за свободна търговия всички държави от на общността получават достъп до още по-голям пазар като членки или на COMESA, или на SADC. Така се повишава делът на вътрешноконтиненталната и особено на междуобщностната търговия с тези РИО, като той е най-високият в Африка – над 1/5 от общата търговия на ЕАС.

Икономическа общност на западноафриканските държави (ECCAS)

Тази общност е изключение от останалите РИО по отношение на вътрешнообщностната търговия. Държавите в нея търгуват помежду си изключително малко – едва 0,7% от общата търговия са между страните-членки. Вносът и износът са близки като стойност (съответно 690 и 526 млн. USD за 2012 г.), но делът на последния е малко по-висок (респ. 0,4 и 1,5%). Темпът на нарастване на вътрешнообщностните търговски потоци е почти два пъти по-бавен, отколкото при общата търговия на ECCAS (табл. 5).

Таблица 5

Вътрешнообщностна търговия на ECCAS

Страни	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен рът, 2003-2012 г. (%)	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен рът, 2003-2012 г. (%)	2012 г. (млн. USD)	Дял от национал- ната търговия (%)
Общо	234	690	1,5*	12,7	164	526	0,4*	13,8	1216	0,7*
Ангола	10	56	8,1	20,7	2	6	1,1	13,1	62	0,1
Бурунди	1	5	0,7	15,6	0	10	1,9	45,4	15	2,3
Габон	75	256	37,1	14,6	21	68	12,9	14,0	324	2,4
ДР Конго	16	64	9,2	16,6	6	11	2,1	5,9	74	0,6
Екваториална Гвинея	2	8	1,2	16,6	0	1	0,1	3,6	8	0,0
Камерун	19	15	2,2	-2,1	111	336	63,8	13,1	351	3,0
Конго	38	39	5,7	0,4	19	81	15,4	17,7	120	0,8
Сао Томе и Принципи	2	7	1,0	14,5	0	0	0,0	14,6	7	6,8
ЦАР	21	69	10,0	14,1	4	14	2,7	14,4	83	15,7
Чад	50	171	24,8	14,6	0	0	0,1	16,4	171	4,1

* От общата търговия на РИО.

Източник: IMF DOTS и собствени изчисления.

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

Най-голям дял във вътрешнообщностната търговия имат Камерун (29%), който е лидер във вноса (64%), и Габон (27%), който пък е пръв при износа (37%) с най-висок ръст по този показател (над 3 пъти). Сериозно увеличение на износа отбелязва и Чад (35% средногодишно), а на вноса – Бурунди (45%) и Конго (18%).

Единствените страни в общността, където вътрешноконтиненталната търговия е над 5%, са Сао Томе и Принципи (6,8%) и Централноафриканската република (15,7%), като в 4 от останалите държави този дял е под 1%.

Честите конфликти (вътрешни и външни), политическата нестабилност и недоверието между държавите в ECCAS могат да се разглеждат като основни причини за крайно неефективната и неуспешна политика на търговска интеграция в общността. Въпреки че има частично действаща зона за свободна търговия и митнически съюз, изключенията от тях са толкова много, че ECCAS очевидно не се разглежда от страните, членуващи в нея, като потенциална рамка за осъществяване на ползите от интеграционния процес.

Икономическа общност на западноафриканските държави (ECOWAS)

Делът на вътрешнообщностната търговия тук е относително висок – 8,3% за 2012 г. И в тази общност, както и в ЕАС, той намалява (от 10,6% през 2004 г. до 8,3% в края на периода), като особено рязък е спадът през 2011 г. (6,8%) спрямо 2010 г. (8,8%). Понижение на дела се наблюдава и при вноса, и при износа – при вноса той е 9,2% през 2004 г., едва 5,9% през 2011 г. и 7,2% през 2012 г., а при износа – 12,3 7,9 и 9,6% за съответните години. Стойността на вътрешнообщностната търговия пък нараства, макар и с 3 процентни пункта средногодишно по-бавно от средната за общността, като и по този показател износът изпреварва вноса с половин процентен пункт (вж. табл. 6).

Най-голям принос във вътрешнообщностната търговия имат Нигерия (31%), Кот д'Ивоар (25%) и Гана (15%). Над половината от регионалния внос е насочен към Нигерия, следвана от Кот д'Ивоар (27%). Най-значителен в износа е делът на Гана (26%), а на второ място са големите икономики на Кот д'Ивоар (24%) и Нигерия (13%). Най-бързо расте вносът на Сиера Леоне (26% средногодишно), Мали (19%) и Нигерия (19%), а износът – на Кот д'Ивоар (19%) и Нигерия (17%).

Най-активни във вътрешнообщностната като дял от общата национална търговия са страните-членки на Западноафриканския паричен съюз, Буркина Фасо, Кот д'Ивоар, Гвинея-Бисау, Мали, Нигер и Сенегал (18-33%), като изключение правят Бенин и Того (съответно 9 и 7%). В членуващите в Западноафриканската парична зона държави делът на регионалната търговия е значително по-нисък (1-7%), като той е най-висок в Гамбия и Гана (12%).

Таблица 6

Вътрешнообщностна търговия на ECOWAS

Страни	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2012 г. (млн. USD)	Дял от национал- ната търговия (%)
Общо	3474	11 384	9,6*	14,1	3298	10 415	7,2*	13,6	21 799	8,3*
Бенин	187	541	4,7	12,5	45	142	1,4	13,7	682	9,2
Буркина Фасо	342	767	6,7	9,4	278	117	1,1	-9,2	884	31,6
Капе Верде	10	6	0,1	-5,4	0	0	0,0	17,1	6	0,8
Кот д'Ивоар	570	2719	23,9	19,0	957	2772	26,6	12,5	5491	27,4
Гамбия	65	117	1,0	6,6	1	4	0,0	18,4	121	11,4
Гана	822	2923	25,7	15,1	139	446	4,3	13,8	3369	12,6
Гвинея	61	229	2,0	15,8	57	14	0,1	-14,6	242	5,1
Гвинея-Бисау	59	64	0,6	0,8	14	68	0,6	18,9	131	26,6
Либерия	30	116	1,0	16,3	10	23	0,2	9,4	139	0,9
Мали	280	780	6,9	12,1	4	28	0,3	23,0	808	27,5
Нигер	157	402	3,5	11,0	82	211	2,0	11,1	613	32,5
Нигерия	362	1427	12,5	16,5	1092	5311	51,0	19,2	6738	4,3
Сенегал	398	939	8,3	10,0	388	843	8,1	9,0	1783	17,6
Сиера Леоне	53	114	1,0	8,9	1	8	0,1	26,2	122	5,1
Того	77	240	2,1	13,4	230	429	4,1	7,1	668	6,9

* От общата търговия на РИО.

Източник: IMF DOTS и собствени изчисления.

Обемът на вътрешнообщностна търговия в ECOWAS се увеличава постепенно, макар и делът слабо да намалява, което е свидетелство за по-голямото нарастване на търговските потоци на общността с външните партньори. Това може да се обясни донякъде с повишаването на цените на горивата, тъй като в ECOWAS членува най-големият износител на суров нефт на континента – Нигерия, чийто износ е насочен предимно извън Африка. Особено ефективни при осъществяване на търговските ползи от интеграцията са страните-членки на по-стария и по-добре развит паричен съюз на франкофонските държави в рамките на общността – УЕМОА. Очевидно е, че предприеманите мерки за търговска либерализация, свързани със създаването на общ пазар и свободно движение на факторите на производството, дават резултат, а предвиденото сливане на двата парични съюза в общността би допринесло още повече за развитието на интеграционния процес.

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

*Междуправителствен орган за развитие
(IGAD)*

Въпреки всички заявени намерения за интегриране на търговията на държавите в региона, за периода 2003-2011 г. делът на вътрешнообщностната търговия в тази общност спада съвсем леко – от 8 до 7,2% (вж. табл. 7). Това се отнася и за износа (от 8,4 до 5,2%), и за вноса (от 14 до 11,9%), който през целия период е с по-висок дял. За 2003-2011 г. той е с около 50% по-голям от този на износа, а през 2012 г. го надвишава повече от два пъти. Износът нараства малко по-бързо от вноса (с 1,5 процентни пункта средногодишно) и през 2012 г. достига нива от около 2,3 млрд. USD.

Най-съществен принос във вътрешнообщностната търговия има Кения (32%), на която се дължи повече от половината от вноса (55%), следвана от Уганда (23%) и Сомалия (14%), които пък са най-големите износители в IGAD (общо 71%). Въпреки че остава с относително нисък дял (9% за 2012 г.), най-голям ръст (25% средногодишно) при износа се отчита в Кения, докато вносът се увеличава най-бързо в Судан (38% средногодишно).

Най-съществен е делът на вътрешнообщностната от общата национална търговия в Сомалия (31%), Уганда (18%) и Джибути (13%), докато в най-допринасящата като стойност за вътрешнообщностната търговия страна – Кения, той е само 6%.

Таблица 7

Вътрешнообщностна търговия на IGAD

Страни	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2012 г. (млн. USD)	Дял от национал- ната търговия (%)
Общо	870	2296	5,2*	12,9	970	2288	11,9*	11,3	4585	7,2*
Джибути	138	81	3,9	-6,5	182	433	20,0	11,5	514	12,6
Етиопия	93	368	11,6	18,7	128	65	3,6	-8,1	433	4,4
Кения	21	124	8,8	24,5	543	1343	54,9	12,0	1467	6,2
Сомалия	187	636	31,4	16,5	1	3	0,1	16,9	639	31,1
Судан	73	151	4,9	9,6	23	305	11,8	38,4	456	3,2
Уганда	357	937	39,5	12,8	94	138	9,6	5,0	1075	18,2

* От общата търговия на РИО.

Забележка: Няма данни за Еритрея (дял от общата търговия 2,3%).

Източник: IMF DOTS и собствени изчисления.

IGAD не успява да осъществи потенциалните ползи от интеграцията от гледна точка на вътрешнообщностната търговия. Въпреки че заема над половината от цялата търговия с Африка, дялът на търговията на страните-членки помежду им остава относително малък и не показва тенденция да нараства, което е знак за недостатъчност или неефективност на политиките за либерализация на търговията на общността. Повечето от държавите, които имат висок дял на търговията с останалите членки на IGAD, членуват и в други регионални интеграционни общности (EAC, COMESA, SADC), които са достигнали до по-висока степен на интеграция и търгуват основно с партньорите си в тях.

*Южноафриканска общност за развитие
(SADC)*

Стойността на вътрешнообщностната търговия тук е най-висока в сравнение с всички РИО в Африка – близо 45 млрд. USD за 2012 г. Нейният дял също е голям – 10,9% – почти колкото във водещата по този показател ЕАС. Дялът на вътрешнообщностния износ е най-същественият на континента – 13,5%, а вноса е 9%. И двата показателя нарастват по-бързо от средното за общността – съответно с 19 и 16% средногодишно. И тук през 2009 г. се наблюдава спад и при вноса, и при износа с около 25% спрямо 2008 г., който обаче е компенсиран още през 2010 г., и през 2012 г. техните стойности достигат съответно 22 млрд. и 23 млрд. USD (вж. табл. 8).

Най-значителен дял във вътрешнообщностната търговия има най-голямата икономика – Република Южна Африка (38%), която е лидер и при износа (25%), и особено при вноса (53%). Втора като дял в търговията е Замбия (16%), която е втора и при износа (20%) и трета при вноса, изпреварена със 165 млн. USD от Ангола (съответно 12,1 и 12,8% дял). С относително висок дял от вътрешнообщностната търговия (8-10%) са и Зимбабве (трети при износа с 15%), Ангола, Мозамбик и ДР Конго. Най-голям ръст при износа отбелязват ДР Конго и РЮА (по 29% средногодишно) и Зимбабве (26%), а при вноса – Ангола (120%), ДР Конго (59%) и Сейшелските острови (47% средногодишно).

Лидер сред икономиките в SADC по дял на вътрешнообщностната спрямо националната търговия с над две трети от търговията е Зимбабве (66%), следвана от Замбия (53%) и Малави, Мозамбик и ДР Конго (съответно с 38, 36 и 32%). Никоя от тези държави не членува в по-засилената форма на интеграция в общността – Южноафриканския митнически съюз (SACU), макар че реално на територията на SADC действа общ пазар (макар и формално да е отложен за 2015 г.), а на територията на SACU – икономически и паричен съюз.

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

Таблица 8

Вътрешнообщностна търговия на SADC

Страни	Износ				Внос				Търговия	
	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2003 г. (млн. USD)	2012 г. (млн. USD)	Дял (%)	Средногодишен ръст, 2003-2012 г. (%)	2012 г. (млн. USD)	Дял от национал- ната търговия (%)
Общо	4880	23 211	13,5*	18,9	5663	21 633	9,0*	16,1	44 844	10,9*
Ангола	496	1543	6,6	13,4	2	2774	12,8	120,1	4317	4,7
ДР Конго	253	2556	11,0	29,3	19	1218	5,6	58,9	3774	31,4
Мадагаскар	148	389	1,7	11,3	66	96	0,4	4,4	485	11,4
Малави	368	800	3,4	9,0	86	243	1,1	12,2	1043	38,0
Мозамбик	698	2717	11,7	16,3	256	1444	6,7	21,2	4161	36,0
Мавриций	369	450	1,9	2,2	165	424	2,0	11,0	874	12,1
Сейшелски острови	54	86	0,4	5,2	1	29	0,1	46,8	115	8,2
РЮА	598	5801	25,0	28,7	3613	11357	52,5	13,6	17158	7,3
Танзания	447	891	3,8	8,0	94	358	1,7	16,1	1249	9,8
Замбия	1018	4602	19,8	18,2	423	2609	12,1	22,4	7212	52,8
Зимбабве	431	3377	14,5	25,7	939	1080	5,0	1,6	4457	65,9

* От общата търговия на РЮО.

Забележка: Няма данни за Ботсуана, Лесото, Намибия и Свазиленд (дял от общата търговия съответно 3,3; 0,9; 2,6 и 0,9%).

Източник: IMF DOTS и собствени изчисления.

SADC, в която членува най-голямата африканска икономика - РЮА, е лидер във вътрешнообщностната търговия на континента като стойност и съвсем близо до заемащата първо място като дял РЮО – ЕАС. През разглеждания период обемът на търговията нараства драстично. В общността членуват държавите с най-високи стойности на вътрешнообщностната прямо националната търговия. SADC е единствената общност, която успява освен да преодолее бързо кризата от 2009 г., характерна за всички РЮО, но и да увеличи не само стойността, а и дела на регионалната търговия с повече от 50% през следващия период до 2012 г. Ясните политически ангажменти, обуславящи развитието на интеграционния процес в тази общност, продиктувани от централното място на РЮА, а също и точно определените схеми за разпределяне на ползите от интеграцията допринасят както за по-бързото задълбочаване на интеграционния процес, така и за ефективното прилагане на механизмите на търговска либерализация и осъществяване на ползите от интеграцията, особено в аспекта им на създаване на търговия.

*

Като цяло нивата на вътрешнообщностната търговия на африканските РИО са относително ниски (1-11% от общия обем на търговията), което свидетелства за недотам доброто изпълнение на поетите от страните-членки ангажменти за премахване на тарифните и нетарифните ограничения, произтичащо най-вече от опасенията им относно разпределението на ползите от интеграцията. Най-активно участващи във вътрешнообщностната търговия са големите икономики в отделните РИО. От направения анализ ясно се вижда, че колкото по-напреднал и задълбочен е интеграционният процес, т.е. колкото по-големи са институционализираните политически ангажменти, поети от държавите-членки, толкова по-високи са нивата на вътрешнообщностната търговия, а оттам – и по-ефективно се осъществяват ползите от интеграцията.

На практика увеличаването на вътрешнообщностната търговия може да се постигне чрез структурна диверсификация на производството, каквато някои страни вече реализират успешно, преориентирайки се към обработени изделия (най-силният пример в това отношение е РЮА). Това може да бъде разглеждано като начало на така необходимото реструктуриране на производството, на базата на което да се разширява взаимно изгодната търговия между африканските държави и РИО.

Използвана литература:

- ECA. (2010). Assessing Regional Integration in Africa IV. Enhancing Intra-African Trade. Addis Ababa.
- ECA. (2011). Progress on Regional Integration in Africa. Addis Ababa.
- ECA. (2012). Assessing Regional Integration in Africa V. Towards an African Continental Free Trade Area. Addis Ababa.
- ECA. (2013a). Economic Report on Africa 2013. Addis Ababa.
- ECA. (2013b). Best Practices in Regional Integration in Africa. Addis Ababa.
- ECA. (2013c). Report on International and Intra-African Trade. Addis Ababa.
- OECD. (2013a). Development Aid at a Glance, Statistics by Region, Africa. OECD Publishing.
- OECD. (2013b). OECD Economic Outlook 2013. OECD Publishing.
- UNCTAD. (2013). The Least Developed Countries Report 2013. United Nations Publications.
- WTO. (2013). International Trade Statistics 2013. WTO. Geneva.

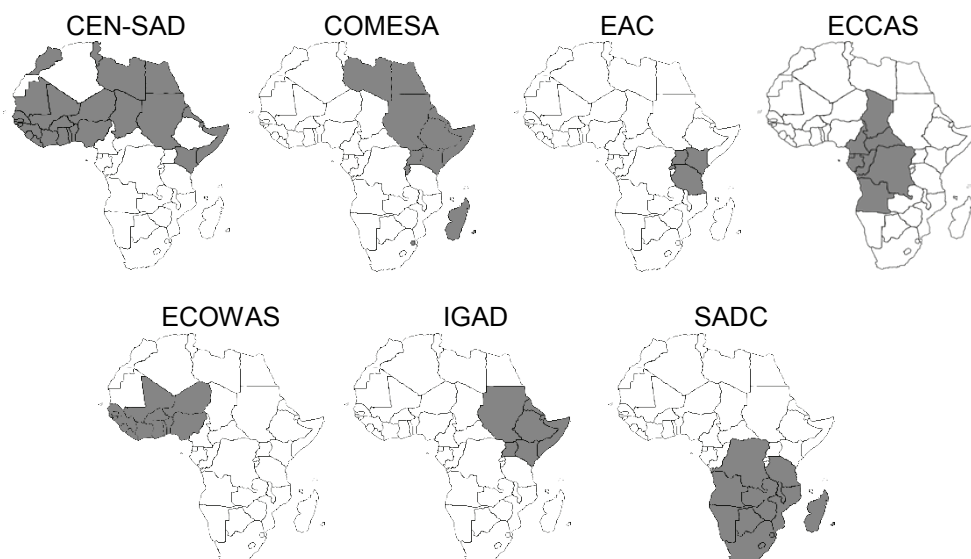
Статистически източници:

- World Bank, <http://databank.worldbank.org/>
- UNcomrade for WITS, <http://wits.worldbank.org/>
- IMF DOTS, <http://elibrary-data.imf.org/>

Вътрешнообщностната търговия като показател за ефекта на интеграционните процеси...

Приложение

Регионални интеграционни общности в Африка

Държави-членки на избраните РИО

Общност на Сахел-Сахарските държави (CEN-SAD): Бенин, Буркина Фасо, Гамбия, Гана, Гвинея, Гвинея-Бисау, Джибути, Египет, Еритрея, Капе Верде, Кения, Коморски острови, Кот д'Ивоар, Либерия, Либия, Мали, Мавритания, Мароко, Нигер, Нигерия, Сао Томе и Принципи, Сенегал, Сиера Леоне, Сомалия, Судан, Того, Тунис, Централноафриканска република, Чад

Общ пазар за Източна и Централна Африка (COMESA): Бурунди, ДР Конго, Джибути, Египет, Еритрея, Етиопия, Замбия, Зимбабве, Кения, Коморски острови, Либия, Мадагаскар, Малави, Мавриций, Руанда, Сейшели, Судан, Свазиленд, Уганда

Източноафриканска общност (EAC): Бурунди, Кения, Руанда, Танзания, Уганда

Икономическа общност на държавите от Централна Африка (ECCAS): Ангола, Бурунди, ДР Конго, Екваториална Гвинея, Габон, Камерун, Конго, Сао Томе и Принципи, Централноафриканска република, Чад

Икономическа общност на държавите от Западна Африка (ECOWAS): Бенин, Буркина Фасо, Гамбия, Гана, Гвинея, Гвинея-Бисау, Капе Верде, Кот д'Ивоар, Либерия, Мали, Нигер, Нигерия, Сенегал, Сиера Леоне, Того

Междуправителствен орган за развитие (IGAD): Джибути, Еритрея, Етиопия, Кения, Сомалия, Судан, Уганда

Южноафриканска общност за развитие (SADC): Ангола, Ботсуана, ДР Конго, Лесото, Мадагаскар, Малави, Мавриций, Мозамбик, Намибия, РЮА, Сейшели, Свазиленд, Танзания, Замбия, Зимбабве

26.V.2014 г.